

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију</p> <p>Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду на седници одржаној 5. јуна 2020.</p>
<p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. др Едита Андрић, редовни професор (21. новембар 2008) за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика, Филозофски факултет, Нови Сад – председник комисије</p> <p>2. др Марија Пастор–Кичи, ванредни професор (26. јануар 2017.) за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика, Филозофски факултет, Нови Сад</p> <p>3. др Елеонора Ковач Рац, ванредни професор (9. јул 2016.) за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика</p> <p>4. др Беатрикс Оско, доцент (1. октобар 2018) за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика, Универзитет Милтон Фридман, Будимпешта</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме:</p> <p>Богларка (Геза) Лаки</p>
<p>2. Датум рођења, општина, држава:</p> <p>27. 11. 1982, Бачка Топола, Србија</p>
<p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив</p> <p>Филозофски факултет у Новом Саду, Мађарски језик и књижевност – општа и мађарска лингвистика, мастер професор језика и књижевности</p>
<p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија</p> <p>2008, Језик и књижевност – модул језик</p>
<p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:</p>

6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

VAJDASÁGI MAGYAR NŐK BESZÉLT NYELVI ÉLETTÖRTÉNETÉNEK SZÖVEGTANI VIZSGÁLATA (Анализа животних прича мађарских жена у Војводини из аспекта текстуалне лингвистике)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Рад укупно има 315 страна, садржи насловну страну, кључне документацијске информације на српском, мађарском и енглеском језику, резимеи на мађарском, српском и енглеском језику, садржај и 10 поглавља.

Поглавља су следећа: 1. BEVEZETÉS (Увод) 16-29; 2. A KUTATÁS CÉLJAI, HIPOTÉZISEI ÉS A SZÖVEGKORPUSZ JELLMZŐI (Циљеви, хипотезе истарживања и карактеристике текстуалног корпуса) 30-44; 3. ÉLETTÖRTÉNET, SÉMA, EMLÉKEZÉS (Животне приче, шеме, присећања) 45-103; 4. DEIKTIKUS NYELVI ELEMÉK ÉS AZ ELBESZÉLŐI NÉZŐPONT (Деиктички елементи и углови посматрања) 104-134; 5. ÖNÉLETRAJZI IDŐ ÉS TÉR (Време и простор у аутобиографским текстовима) 135-164; 6. KOHÉZIÓ, KOHERENCIA, SZÖVEG-ÖSSZEFÜGGŐSÉG (Кохезија, кохеренција и текстуална повезаност) 165-225; 7. A BESZÉLT NYELVI ÉLETTÖRTÉNETEK STÍLUSVIZSGÁLATA (Стилска анализа усмених животних прича) 224-252; 8. A BESZÉLT NYELVI ÉLETTÖRTÉNETEK FUNKCIÓJA A KOMMUNIKÁCIÓS INTERAKCIÓBAN (Функција усмених животних прича у комуникацијској интеракцији) 253-287; 9. KITEKINTÉS (Осврт) 288-293; 10. KÖVETKEZTETÉS ÉS ZÁRSZÓ (Закључци) 294-302. Затим следи списак извора и литературе 302-315, и резимеи на мађарском српском и енглеском језику (272-283).

Свако од поменутих поглавља садржи посебне целине које детаљно разруђују тему.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводу ма Богларка Лаки образлаже структуру свог рада. Предочава предмет свог истраживања, а то представља приказивање главних текстолошких карактеристика усмених животних прича мађарских жена у Војводини. У наставку акуртка нас упознаје са теоретским оквирима својих истраживања и указује на мултидисциплинарост оваквих анализа. Корпус анализе чини књига под насловом *A vajdasági magyar nők élettörténete* (Животне приче мађарских жена из Војводине) коју су приредиле Свенка Савић и Вероника Митро 2006. године. У наставку ауторка говори о развоју когнитивне лингвистике и о функционалној тј. холистичкој грани ове лингвистике, затим говори о развоју текстуалне анализе, те како је когнитивна лингвистика утицала на текстуалну лингвистику, све то кроз историјски преглед релевантне литературе о развоју текстуалне лингвистике како у свету, тако и на мађарском језичком подручју.

У другом великом поглављу кадидакиња говори о циљевима и о хипотезама које је поставила на почетку, као и о оквирним карактеристикама корпуса анализе. Циљеве свог истраживања презентује у неколико корака. Првенствено је желела да анализира менталне процесе, шеме и улогу присећања у усменим животним казивањима, затим да истражи елементе на макро плану (као што су перспектива наратора, временска и просторна структура), и да се усмери на организованост текстова, на језичке елементе на микро плану, које доприносе кохезивности и да анализира стил усмених казивања. Хипотезе су биле следеће:

- усмене животне приче се организују на основу когнитивних шема;
- у усменим животним причама постоје увиверзални елементи, који се јављају у готово свим текстовима оваквог типа, али постоје и одступања од шеме;
- деикса (као један од текстолошких елемената на микро-плану) има изузетну улогу у обележјима перспективе наратора;
- наратор је у првом лицу једине који је упућен у све појединости приче, и осврће се на прошлост због чега је приповедање у прошлом времену, али се често та прошлост кроз приповедање поново проживљава, те се тако уплиће и перспектива садашњости;
- хронологија приповедања је углавном линеарна али је присутна и тематско-асоцијативна организација;
- посторна структура прповедања је такође условљена присећањем везаним за одређена места значајна за наратора;
- значајно средство за стварање кохезивности текста представља лексичко понављање, које је условљено одређеним шемама, и велику улогу у томе имају кореферентни елементи;
- стил усмених животних прича већирном спада у разговорни али могу бити присутни и други стилови;
- наратор настоји да створи позитивну слику о себи али је у значајној мери присутан и лични идентитет.

У наставку сва поглавља обрађују по једну од конкретних тема, мерила и праваца у анализи предмета истраживања. Поглавља која следе имају неке заједничке карактеристике: прво се даје осврт на стручну литературу са датом облашћу, затим се сегментирају главни чиниоци релевантни за конкретни текстолошки појам, те се затим они анализирају у животним причама из корпуса. Треће поглавље је тако посвећено когнитивним мапама, шемама и моделима животних прича, те се на самом почетку даје преглед коришћених модела кроз историју, са освртом на макроструктуру, на граматику животних приа и на Лабовљев наративни модел. Затим се бави другим врло важним сегментом, а то су сценарија специфична за овај жанр, и опет се дотиче прво теорије сценарија и како се оне рефлектују у говорним текстовима животних прича. Лаки набраја доминантне елементе сценарија који се јављају у готово свим причама (то су претежно фазе у животу) и који чине костур наратива, те се осврће и на факултативне елементе (прва љубав, дечије игре, однос према члановима породице, награде и достигнућа итд.) који могу али и не морају бити заступљени. Сценариј је

махом хронолошки, линеарни, али се често јављају и осврти на претходна дешавања или упућивање на будућност, те постоје и оквирни сценарији. У наративима се одражавају и друштвени односи и историјска дешавања, карактеризација себе и чланова породице, огледа се у њима и животна филозофија приповедача, став према положају жена, према религији и националном идентитету, често са порукама упућеним будућим генерацијама. Пажња се након тога посвећује феномену сећања и аутобиографским наративима, где се посебна пажња ставља на сећања из детињства и трауматске догађаје у усменим казивањима, те на везу између колективног и индивидуалног сећања, пошто се живот појединца ставља у шири друштвени контекст. При анализи се акценат ставља на метакогнитивне лингвистичке елементе, на рано дечију амнезију, приказ непосредног окружења, срећно или идеализовано детињство, најтрауматичнији периоду у животу (обично везаних за ратове, немаштину и болест). Карактеристично је и да се прошлост често сагледава из садашње перспективе. Лаки констатирје да животна прича појединца није стална, да се она наставља, прекраја и зависи од психичког стања и о способности присећања самог наратора.

У четвртном поглављу о деикси и о перспективи приповедања Лаки се прво дотиче светова који настају приповедањем текстова и који имају богату литературу, те нам даје приказ најзначајнијих аутора (Брауна, Богранда, Дреслера итд), затим обрађује појам деиксе и како се она манифестује у причама, те анализира каква је повезаност угла посматрања приповедача и деиктичких елемената у усменим казивањима. Кандидаткиња се посебно задржава на односу деикса за обележавање личности жена (лични глаголски наставци, личне заменице и присвојни лични наставци) које казују своје животне приче и перспективе, односно угла посматрања у њиховом излагању с једне стране, и на улози месних и временских деикси (показне и адвербијане заменице, прилози) у обележавању перспективе, с друге стране. При крају овог поглавља, даје се преглед утицаја механизма присећања и перспективе приповедача на структуру животних прича.

Пето поглавље је у целости посвећено аутобиографском доживљавању времена и простора. Предочава се временска структура усмених животних прича на основу Буловог модела а затим се успоставља след који не представља објективну хронологију, већ субјективно доживљавање времена које се назире у овим текстовима. Оно се често успорава, убрзава или зауставља, што утиче на структурисаност текстова, неки делови постају наглашенији, док други буду потиснути, тиме животне приче осим релативне хронологије показују и тематско-асоцијативну организацију, што указује на то да постоје узрочно-последична веза између појединих догађаја у животним причама. Појављују се две временске равни: садашњост приповедања и прошлост о којој се приповеда. Догађаји се препричавају у прошлом времену а садашње се јавља за изражавање става, мишљења, приказ карактерних особина итд. Булов модел је погодан за сликовито приказивање ове две временске равни, где истакнуту улогу има оса призваних догађаја, али кандидаткиња закључује да овај модел није прикладан за представљање временске структуре обимнијих излагања, односно да дуже приповедање изискују даље анализе. Временска структура текстова се првенствено манифестује на макро нивоу, док се грамантичке реализације форме јављају на микро и мезо нивоу, помоћу морфема и лексема (глаголска времена, прилози за време, глаголски префикси итд). Деикса и кореференција такође представљају обележиваче времена на микро плану, док на мезо нивоу налазимо временске односе унутар клауза и временској структури реченица.

Након тога се поставља просторна структура, са посебним освртом на обележавање простора и на просторну слику присећања. Простор животних прича се константно мења како се текст развија, па се временом оцртава аутобиографске карта присећања самог наратора (родно место, природа, кућа, град као простор који са успоменама које крије помажу настајање животног наратива). Ауторка анализира језичке димензије и средства за изражавање просторне структуре приповедања.

Шесто поглавље се бави кохезијом, кохеренцијом и структурисањем текстова, посебно језичким средствима којима се постиже кохерентност и кохезија наратива. После уводног теоретског приказа појмова и историјата њиховог настанка аутор посебну пажњу посвећује лексичкој кохезији и елементима који се понављају да би се постигла кохезија у усменим животним причама. Лаки се послужила адаптираним Хојевим моделом од стране Кристине

Карољи, користећи матрикс понављања за визуелни приказ како се поједине реченице налазе у тешњој или лабавијој међусобној вези, односно да докаже функцију и организациони потенцијал лексичког понављања. Доказала је како је повећавање понављања у линеарној вези са кохезивном снагом текста. Ауторка затим даје преглед кореферентних елемената са посебним акцентом на њихову улогу у формирању текста. Установила је да су шематски кореферентни елемената чешћи и да је анафоричка кореферинција типично присутна. Корференцијски матрикс пружа визелну слику како кореферентни елементи доприносе формирању текста, како су реченице семантички повезане, како се развија тематика, те саджи типове ових елемената индексираних појединим реализацијама, односно приказује начине на који они стварају ланце кореферентности. Лаки констатује да матрикс понављања и матрикс кореференције показују висок степен подударности код структурирања текстова. Модел лексичког понављања је погодан за приказивање лексичких елемената који имају улогу у формирању текста, али за комплексну анализу је потребно испитати и граматичке елементе. Један од недостатак анализе кореферентних чинилаца насупрот лексичког модела огледа се у потешкоћама у бележењу односа између синонима, елемената заједничких семантичких поља и парафрастичких структура. Ауторка констатује да истраживање кореферентних чинилаца допушта субјективност, а то утиче на објективност, прицизност анализе.

У седмом поглављу ауторка даје стилску анализу усмених животних казивања, концентришући се на стилске карактеристике оваквих текстова а затим и на когнитивне метафоре које с у њима јављају. Лаки закључује да се ради о разноврсним текстовима од стране разних наратора, што отежава стилску анализу. Ову врсту текстова претежно карактерише разговорни стил, међутим поједни елементи разговорног стила нису присутни. Поред тога изражени су и елементи приповедачког, фамилијарног али и префињеног стила.

Осмо поглавље је везано за функцију усмених животних прича у комуникативној интеракцији, и то првенствено за комуникативну ситуацију самог приповедања, а затим на презентацији сопства и слике о себи. Презентација сопства може бити у првом плану а може бити и потиснута догађајима и другим актерима у причи, те употреба средстава за представљање себе може бити свесно у већој или мањој мери. Ауторка се посебно бави улогама (поготову друштвеним улогама) и идентитетом наратора.

Девето поглавље је својеврсни осврт и упоређивање женских животних прича са другим типовима казивања. Дају се сличности и разлике између усменог и писменог приповедања, али и код родно различитих наратора, покушавајући сагледати главне чиниоце који карактеришу усмена казивања жена и мушкараца.

Десето поглавље представља закључак дисертације. Ауторка наводи главне констатације до којих је дошла истражујући усмене животне приче мађарских жена са наших простора. Установила је да овакви текстови имају своје сценарије, формирају се према одређеним шемама и да садрже доминантне и факултативне елементе, да се један од најбитнијих чинилаца приповедања присећање, такође повинује постојећим шемама. На развој текста утиче аутобиографско присећање, које је због субјективности прилично селективно. Перспектива приповедања је ретроспективна, односи се на прошлост наратора који се налази у првом лицу једине. Лаки је установила и који су се модели показали успешним, а који мање успешним у анализи појединих елемената истраживања. Тако сматра да код анализе временске структуре Булов модел није показао добре резултате на дужим текстовима, али да је истраживање лексичког понављања по адаптираном Хојовом моделу било успешно. Ауторка констатује и да се већина хипотеза које је поставила на почетку свог истраживања показала тачним, те да се когнитивни функционални приступ за који се определила приликом анализе показао успешним.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Laki Boglárka (2011). Vajdasági magyar nők beszélt nyelvi élettörténetének vizsgálata kognitív és funkcionális szempontok alapján (Анализа животних прича мађарских жена у Војводини

- из когнитивних и функционалних аспеката). *Hungarológiai Közlemények*, 1, 155–169.
2. Laki Boglárka (2012). Beszélt nyelvi élettörténetek szövegtani vizsgálata (Текстуална анализа животних прича). *Hungarológiai Közlemények*, 1, 61–68.
  3. Laki Boglárka (2012). Őnéletrajzi emlékezet és időszerkezet az élettörténetekben (Аутобиографско присећање и временска структура у животним причама). *Hungarológiai Közlemények*, 3, 42–62.
  4. Laki Boglárka (2014): Deiktikus nyelvi elemek a beszélt nyelvi élettörténetekben (Деиктички елементи у животним казивањима). *Hungarológiai Közlemények*, 3, 171–186.
  5. Laki Boglárka (2014): Koherencia, lexikai kohézió és ismétlés a beszélt nyelvi élettörténetekben (Кохеренција, лексичка кохезија и понављање у животним причама). U: Berényi János (ured.) (2014). *Tudástérkép. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2014. Konferenciakötet. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács*. 299–312.
  6. Laki Boglárka (2018): A beszélt nyelvi élettörténetek forgatókönyve (Scenario životnih priča). *Hungarológiai Közlemények*, 2, 85–98.

VII ZAKЉUČICI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дисертација је имала за циљ приказивање најбитнијих текстуално лингвистичких карактеристика усмених животних прича на основу аутобиографских казивања мађарских жена у Војводини. Истражени корпус чине записи усмених казивања петнаест жена различитих животних доби и занимања. То су специфични текстови, који су у писаној форми али су сачували све карактеристике говорног језика. Ради се заправо о одговорима већег обима на постављена питања те се због тога могу сврстати у тип текстова дијалогичне наративе. Когнитивно функционални приступ теми пружа широке могућности за сагледавање карактеристика поменутих текстова. Наиме, разумевање људског језика се крије у разумевању и моделирању процеса људске когниције, те људски говор као један од продуката ума се истражује у процесу стварања и обрађивања, тако да су једна од најважнијих области интересовања когнитивне лингвистике (говорни) дискурси. У центру теорије стоји однос између језика и ума, а језик се истражује као способност ума. Лаки анализира менталне процесе стварања овакавих текстова и функције које животне приче имају приликом комуникативне интеракције.

Ауторка је истраживала улогу когнитивних шема и присећања у стварању животних прича, посветивши посебну пажњу Шанковој и Абелсоновој теорији сценарија и функцији аутобиографског присећања у формирању текста. Истраживања текстуално-лингвистичких карактеристика животних прича су приказана помоћу макро нивоа, као што су перспектива наратора, временска и просторна структура текста. Структура и промена перспективе у животним причама се анализира првенствено на основу деиксе, једне од основних текстуално лингвистичких форми микро нивоа. Дисертација анализира и начин на који лексичко понављање и кореферентни језички елементи доприносе повезаности текста, те се бави и стилском анализом животних прича, посвећујући посебну пажњу когнитивној метафори, као једној од централних појмова когнитивне лингвистике.

Ауторка дисертације изводи закључке о текстолошким карактеристикама усмених животних прича на основу корпуса аутобиографских казивања војвођанских мађарских жена, потврђујући хипотезе које је поставила на почетку истраживања:

- усмене животне приче се организују на основу когнитивних шема;
- у усменим животним причама постоје увијерзални елементи, који се јављају у готово свим текстовима оваквог типа;
- деикса има изузетну улогу у обележавању перспективе наратора;
- наратор је у првом лицу једине, говори о прошлости због чега је приповедање у прошлом

времену, али је често присутна и перспектива садашњости;

- хронологија приповедања је углавном линеарна али је присутна и тематско-асоцијативна организација;
- значајно средство за стварање кохезивности текста представљају лексичко понављање и кореферентни елементи;
- стил усмених животних прича већином спада у разговорни стил али је ауторка установила присуство и других стилова (приповедачки, фамилијарни, префињени).

Ауторка добро познаје савремену релевантну литературу, према којој се односи веома критички, настојећи да пронађе најадекватнији модел за анализу појединих аспеката текста, прилагођавајући већ постојеће моделе специфичностима усмених животних прича. Закључци и резултати истраживања су веома релевантни. Истраживање је јасно потврдило потребу за оваквим приступом теми.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидаткиња ма Богларка Лаки истраживање врши на корпусу који је веома значајан јер анализира усмене животне приче мађарских жена у Војводини. Она свој рад конципира на теоријским оквирима које је приказала у уводу базирајући се на савремену стручну литературу из области текстологије и когнитивне лингвистике.

Свако поглавље прати структуру од четири корака. Први корак је приказ одговарајуће стручне литературе и достигнућа из релевантне области, затим следи подробна анализа корпуса да би се установила учесталост појављивања посматраних појава. Након тога се уз помоћ добивених резултата и типичних примера из текстова предочавају главне карактеристике аутобиографских казивања, те на крају поглавља следи закључак.

Прикази и тумачење резултата су детаљни и свеобухватни, изведени на основу јасних теоријско-методолошких становишта и грађе. Излагање је јасно и прецизно.

IX	КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
1. Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме	ДА
2. Дисертација садржи све битне елементе	Дисертација садржи све битне елементе: кључне документацијске информације (на мађарском, српском и енглеском језику), садржај, резиме (на мађарском, српском и енглеском језику), текст је подељен у 10 поглавља, поседује закључак и списак стручне литературе
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци	Оригинални допринос ове дисертације се огледа - у анализи усмених животних прича мађарских жена у мултиетничкој средини; - у приступу релевантном и савременом теоријском оквиру; - у примени нових резултата на језичке и стилске карактеристике аутобиографских казивања; - у закључцима о ефикасности примене разних модела за анализу усмених казивања; - у испитивању појава у грађи приликом којих се сударају стилови усменог и писаног текста.
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања	Дисертација нема недостатака који би утицали на резултат истраживања
X	ПРЕДЛОГ:
	На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
	- да се докторска дисертација прихвати, а кандидаткињи ма Богларки Лаки одобри одбрана

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. _____
др Едита Андрић, редовни професор за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика– председник Комисије
2. _____
Др Марија Пастор-Кичи, ванредни професор за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика, члан
3. _____
др Елеонора Ковач Рац, ванредни професор за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика, члан
4. _____
др Беатрикс Оско, доцент за ужу научну област Општа и мађарска лингвистика, члан